

slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

Projekt ŠOLA

Vpetost v slovenski in italijanski kulturni prostor

Prvošolci srednjih šol s slovenskim učnim jezikom oziroma
dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji
(šolsko leto 2019/20)

Norina Bogatec

April 2020

Uvod

V sklopu šeste izvedbe raziskovalnega projekta ŠOLA smo v vprašalnik za prvošolce prvo- in drugostopenjskih srednjih šol vključili vprašanje o vpetosti v slovenski in italijanski kulturni prostor. Zamisel je nastala v okviru proučevanja stopnje vključenosti mlajših generaciji v slovensko manjšinsko okolje in iz potrebe po iskanju novih načinov raziskovalnega preverjanja na tem področju. Doslej smo glavno pozornost namenili občutku narodne pripadnosti. V dosedanjih izvedbah smo ugotavljali, da ta podatek premalo pove o dejanski vključenosti mladih v slovensko in italijansko kulturno dogajanje, samoopredelitveno vprašanje o narodni identiteti pa nekaterim anketirancem povzroča težave, ker ga ne razumejo najbolje.

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) je podatke zbral v sodelovanju z ravnateljstvi srednjih šol.

Več o projektu ŠOLA na SLORI-jevi spletni strani:

www.slori.org/progetti/projekt-o-spremljanju-narodnostnih-in-jezikovnih-znacilnostih-solajoce-se-populacije-slovenskih-vrtcev-in-sol-v-trzaski-in-goriski-pokrajini-in-vecstopenjske-sole-s-slovensko-italijanskim-dvojezicnim

Metodologija

Na vprašanje so odgovarjali učenci in dijaki, ki so v šolskem letu 2019/20 obiskovali prvi razred prvo- in drugostopenjske srednje šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji. Vprašali smo jih, kako občutijo oziroma koliko so jim blizu naslednje kulturne prvine: slovenski/italijanski jezik, slovenska/italijanska književnost, slovenska/italijanska pop glasba, slovensko/italijansko gledališče in slovenski/italijanski šport. »Bližino« so srednješolci ocenili na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni, da jim posamezna prvina sploh ni blizu, in 5, da jim je zelo blizu. Podatki se nanašajo na 437 (92 %) od skupno 476 prvošolcev, vpisanih v šolskem letu 2019/20.

Opozorilo

Analiza se opira na srednje in relativne vrednosti (odstotke). Absolutna vrednost (N), na osnovi katere so izračunane srednje vrednosti in odstotki, je v razpredelnicah in grafikonih navedena pri posameznih postavkah.

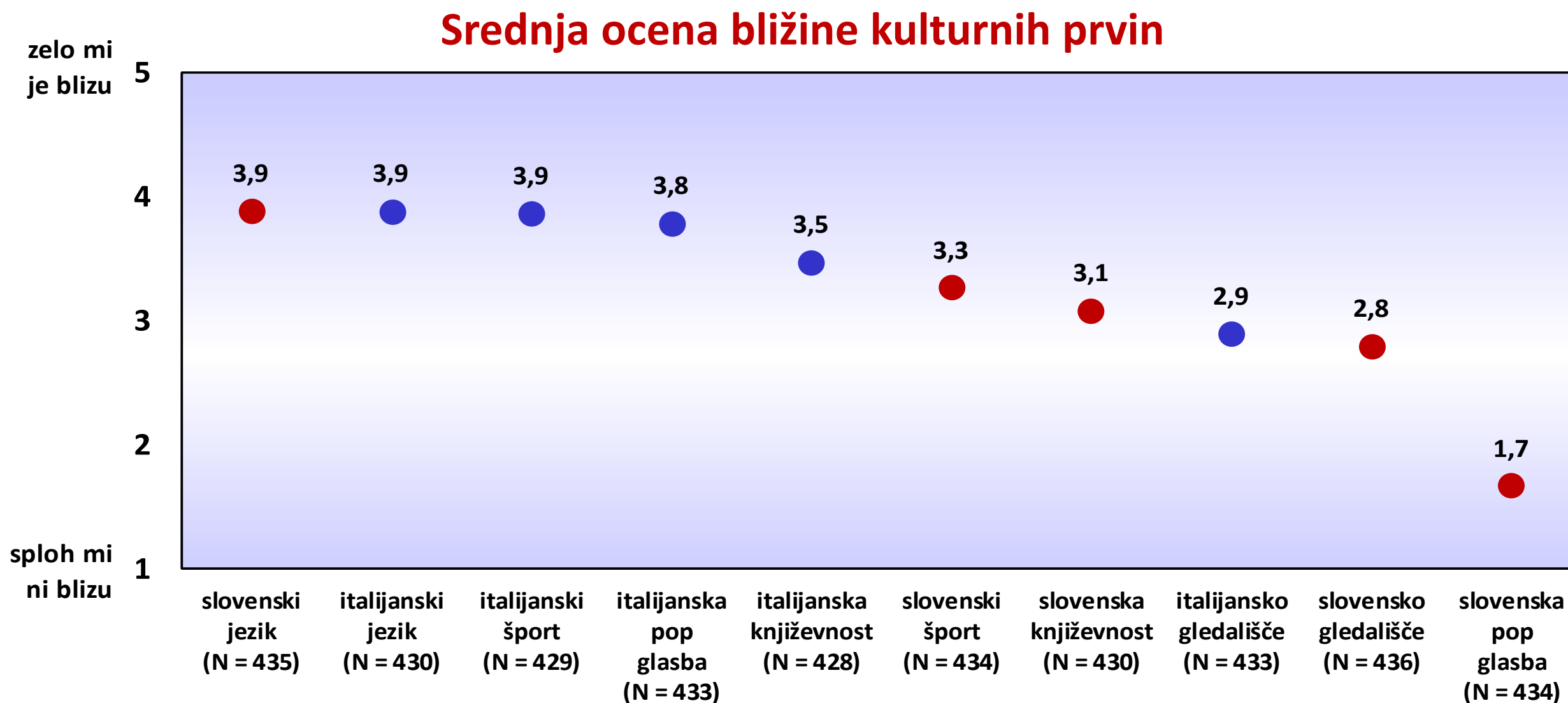
Ker so odstotki v grafikonih in preglednicah zaokroženi na celo število, se vsota (100 %) lahko razlikuje za ± 1 %.

Moška slovnična oblika je uporabljena kot nevtralna za oba spola.

Bližina kulturnih prvin

Iz razporeditve srednjih ocen je razvidno, da so srednješolcem najbolj blizu slovenski (3,9) in italijanski jezik (3,9), italijanski šport (3,9) in z rahlim zamikom italijanska pop glasba (3,8). Italijansko književnost (3,5) dojemajo za svojo bolj kot slovensko (3,1), med eno in drugo pa uvrščajo slovenski šport (3,3). Gledališče, tako italijansko (2,9) kot slovensko (2,8), jim je manj blizu, medtem ko jim je najmanj blizu slovenska pop glasba (1,7).

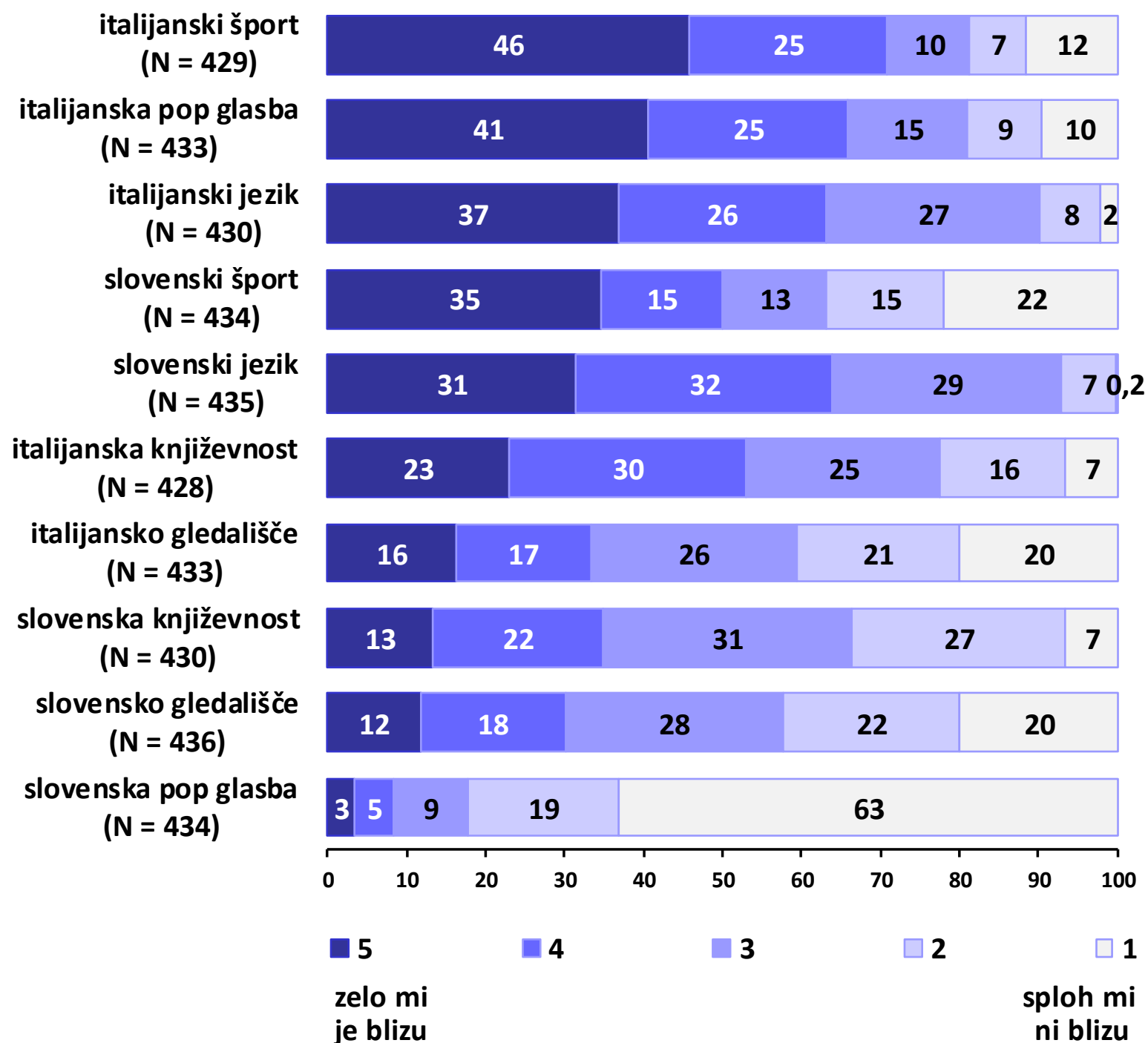
Če razvrstimo kulturne dejavnike po bližini in ločeno glede na njihov narodno-jezikovni predznak, se jezik, šport, književnost in gledališče razporejajo po istem vrstnem redu. Lestvici se razlikujeta le po mestu, ki ga zaseda pop glasba: na lestvici slovenskih prvin se ta nahaja na zadnjem mestu, na italijanski lestvici pa na tretjem.

Iz razporeditve posameznih ocen izhajajo natančnejši rezultati. Delež »petic« je med odgovori o italijanskem športu (46 %) in italijanski pop glasbi (41 %) največji. Nekoliko manj jih je med odgovori o italijanskem jeziku (37 %) in slovenskem športu (35 %). V razporeditvah, ki se nanašajo na te štiri kulturne prvine, predstavljajo »petice« največji delež odgovorov v primerjavi z drugimi ocenami. Manj »petic« vsebujejo odgovori o italijanskem gledališču (16 %), slovenski književnosti (13 %) in slovenskem gledališču (12 %), najmanj pa odgovori o slovenski pop glasbi (3 %).

Delež »enic« izstopa zlasti med odgovori o slovenski pop glasbi (63 %) in v manjši meri med odgovori o slovenskem športu (22 %) ter o italijanskem in slovenskem gledališču (20 %). V preostalih razporeditvah niha delež »enic« od 7 % do 12 %, razen med odgovori o italijanskem in slovenskem jeziku, med katerimi je »enic« 9 oziroma le 1.

Razporeditev ocen bližine kulturnih prvin (v %)

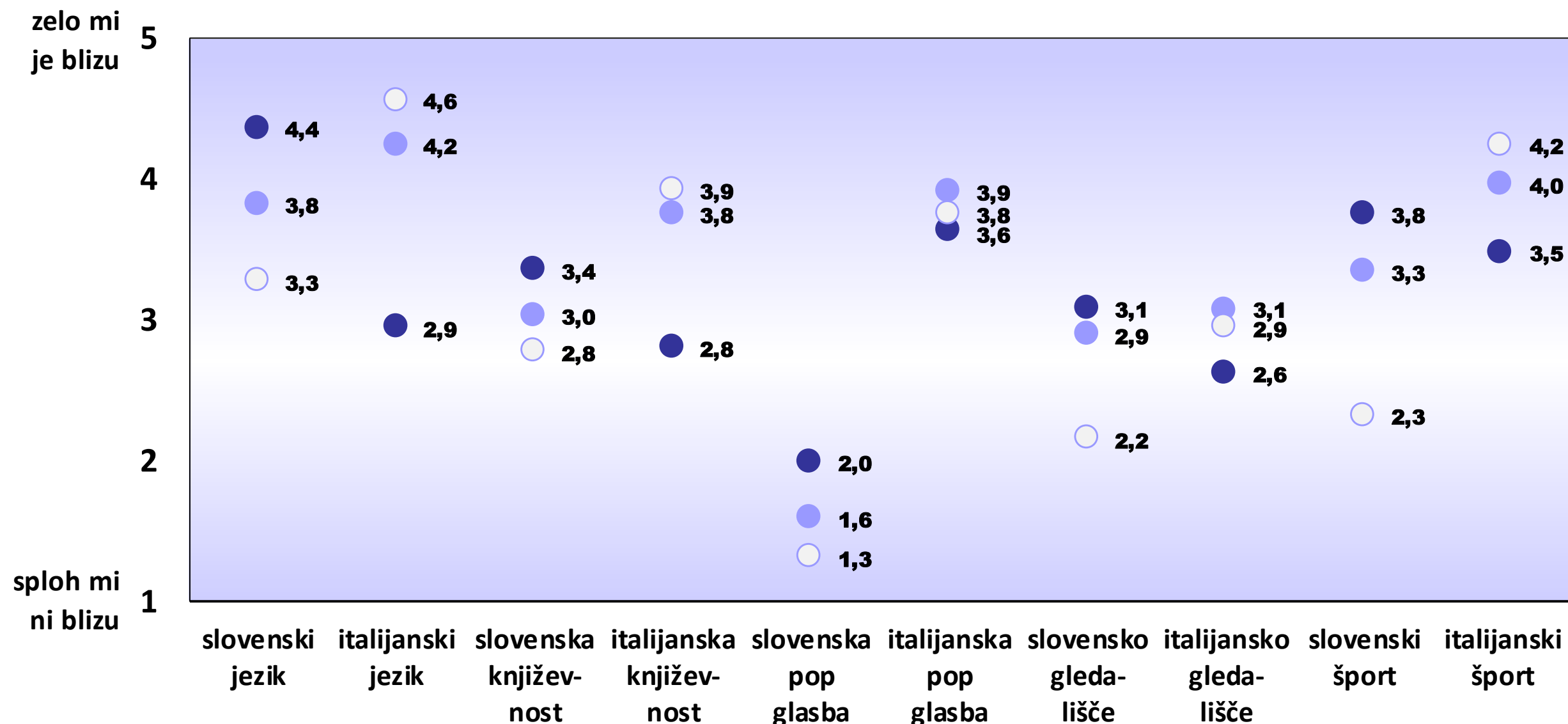
Kot smo sicer pričakovali, kaže primerjava srednjih ocen glede na pogovorni jezik doma¹ marsikatero razliko, izpostavlja pa tudi nekatere zanimive rezultate.

Slovenski jezik je najbolj blizu srednješolcem iz slovensko govorečih družin (4,4), nekoliko manj je tistim iz mešano govorečih družin (3,8), najmanj pa srednješolcem iz neslovenskih družin (3,3). V tem zaporedju moč bližine slovenskega jezika upada skoraj enakomerno. Nekoliko drugače se dogaja z italijanskim jezikom: srednješolci iz mešano in neslovensko govorečih družin doživljajo italijanščino zelo blizu in med njimi razlika v oceni ni pretirano velika (4,2 oziroma 4,6), precejšnja pa je v primerjavi s srednješolci iz slovensko govorečih družin (2,9). Podobne, čeprav nekoliko manj markantne, so razlike v dojemanju slovenske oziroma italijanske književnosti in slovenske pop glasbe, medtem ko je italijanska pop glasba vsem srednješolcem skoraj enako blizu.

Srednješolci iz slovensko in mešano govorečih družin so si v dojemanju bližine slovenskega gledališča (3,1 oziroma 2,9) in slovenskega športa (3,8 oziroma 3,3) bolj podobni v primerjavi s srednješolci iz neslovensko govorečih družin, ki se s tema kulturnima prvinama čutijo manj povezani (2,2 oziroma 2,3).

¹ Pogovorni jezik doma je spremenljivka, ki izhaja iz kombinacije jezikov, v katerih se srednješolec pogovarja z družinskimi člani (oče, mati, sestra in/ali brat). Mešano govoreče so družine, v katerih poteka sporazumevanje v dveh ali več jezikih, med katerimi je eden slovenski.

Primerjava glede na pogovorni jezik doma

Pogovorni jezik doma: ● slovenski (N = 146) ● "mešani" (N = 196) ○ neslovenski (N = 95)

Vpetost v kulturni prostor

Če izračunamo srednjo vrednost ocen, ki so jih srednješolci navedli za posamezno kulturno prvino, meri povprečna bližina slovenskega kulturnega dogajanja 2,9, italijanskega pa 3,6.

Povprečna bližina slovenskih kulturnih prvin je najvišja med srednješolci iz slovensko govorečih družin (3,3), nekoliko nižja je med tistimi iz mešano govorečih družin (2,9), najnižja pa med srednješolci iz neslovenskih družin (2,4). Srednješolcem iz mešano in neslovensko govorečih družin so italijanske kulturne prvine skoraj enako blizu (3,8 oziroma 3,9), razlika v primerjavi s srednješolci iz slovensko govorečih družin pa je očitna (3,1).

Če primerjamo povprečni bližini znotraj posamezne jezikovne skupine srednješolcev, je razlika v dojemanju slovenskega in italijanskega kulturnega dogajanja minimalna med srednješolci iz slovensko govorečih družin (3,3 : 3,1), izrazitejša med srednješolci iz mešano govorečih družin (2,9 : 3,8), najizrazitejša pa med srednješolci iz neslovensko govorečih družin (2,4 : 3,9).

Razlike v primerjavi med pokrajinami ne presenečajo, če upoštevamo jezikovne značilnosti družin, iz katerih izhajajo srednješolci². V vseh treh pokrajinah je »moč« bližine italijanskih prvin večja od »moči« bližine slovenskih in razlika v moči narašča, ko se iz tržaške pokrajine premikamo proti Špetru (TS = 3,5 : 3,1; GO = 3,6 : 2,9; Špeter = 4,1 : 2,4).

² Glej *Analiza vpisov 2000/2001–2019/2020* na spletni strani projekta ŠOLA.

Povprečna bližina kulturnih prvin

SREDNJEŠOLCI	SREDNJA VREDNOST BLIŽINE	
	slovenskih kulturnih prvin	italijanskih kulturnih prvin
Primerjava glede na pogovorni jezik doma		
iz jezikovno slovenskih družin	3,3 (N = 725)	3,1 (N = 715)
iz jezikovno mešanih družin	2,9 (N = 975)	3,8 (N = 963)
iz jezikovno neslovenskih družin	2,4 (N = 469)	3,9 (N = 475)
Primerjava glede na pokrajino		
tržaški	3,1 (N = 1228)	3,5 (N = 1217)
goriški	2,9 (N = 838)	3,6 (N = 832)
špetrski	2,4 (N = 103)	4,1 (N = 104)
SKUPAJ	2,9 (N = 2169)	3,6 (N = 2153)

Ugotovitve in nadaljnje hipoteze

Anketno skupino sestavljajo prvošolci srednjih šol oziroma najstniki, stari načeloma 11 in 14 let. Gre za generacijo mladih, ki imajo za sabo 8 oziroma 11 let šolanja v slovenskem okolju in se z zunajšolskimi dejavnostmi ukvarjajo tako v slovenskih kot v italijanskih društvih in ustanovah.

Izbrane prvine predstavljajo segmente kulturnega dogajanja in ustvarjanja, s katerimi pridejo najstniki običajno v stik v njihovem vsakdanu in odnosu z družbenim okoljem. Razlikovanje med slovensko in italijansko kulturno prvino pri anketiranju ni ustvarjalo težav, ko je šlo za jezik, književnost, gledališče in pop glasbo, medtem ko so nekateri srednješolci imeli kakšno težavo pri ločevanju med slovenskim in italijanskim športom.

Podatki potrjujejo temeljno vlogo, ki jo ima jezik pri procesu identifikacije in integracije posameznika v neko skupnost, naj bo to manjšinska ali večinska. Jezika kažeta enako povezovalno moč, kar je zanimiv podatek, glede na to, da sta vidljivost in raba slovenščine v formalnih in neformalnih situacijah v Furlaniji - Julijski krajini manj razširjeni v primerjavi z italijanščino in da je raba obeh jezikov v okviru družinskega sporazumevanja precej drugačna.

Na vpetost v slovenski kulturni prostor najbolj vpliva bližina jezika, medtem ko se navezanost na italijanskega razvija prek jezika, športa in pop glasbe z enako intenzivnostjo. Šport je sicer pomemben dejavnik tudi v procesu vključevanja v slovensko družbeno okolje, kar pa ne velja za slovensko pop glasbo. Povezovalna moč književnosti je v italijanskem kulturnem kontekstu večja kot v slovenskem, v obeh pa je vpliv gledališke umetnosti enak, a manj izrazit.

Najstniki se čutijo bolj povezani z italijanskim kot s slovenskim kulturnim dogajanjem. Razlika je odvisna predvsem od močnejšega vpliva italijanske pop glasbe. Podatek ni zanemarljiv glede na pomen, ki ga ima glasba v najstniškem obdobju.

Vpetost srednješolcev v slovenski in italijanski kulturni prostor je lahko različna. Iz analize zelo jasno izhaja njena povezanost z rabo jezika/-ov v družinskem okolju in s »težo«, ki jo ima posamezna prvina v širšem kulturnem prostoru.

Iz dodatnih križanj je razviden delež srednješolcev, ki jim je ista kulturna prvina enako blizu ne glede na njen narodno-jezikovni predznak: gledališče 41 %, književnost 35 %, šport 33 %, jezik 23 % in pop glasba 15 % srednješolcem. Razvrstitev teh srednješolcev glede na pogovorni jezik doma ne kaže, da bi bila »ekvidistanca« značilna za eno izmed jezikovnih skupin, kar pomeni, da je bližina posamezne kulturne dejavnosti odvisna tudi od zanimanja srednješolcev zanjo.

Kar nekaj je torej dejavnikov, ki vplivajo na najstnikovo dožemanje večjezičnega in večkulturnega prostora. Privlačna moč manjšinskega dogajanja, ki je težko primerljiva z močjo večinskega v marsikaterem pogledu, se lahko ohrani in krepi, če zna manjšinska skupnost pritegniti pozornost nase in vzbuditi radovednost za svojo kulturno ustvarjalnost. Šola ima pri tem pomembno vlogo, ne more pa sama in edina razvijati svoje dejavnosti v to smer.

Iz jezikovno in kulturno (tudi) italijanskih družin izhaja dvotretjinski delež srednješolcev. Marsikateri izmed njih vzpostavi in »gradi« svojo navezanost na slovenskost najprej ali predvsem ali celo izključno v šoli. Zato ni vseeno, kako doživlja šolanje v slovenskem jeziku in se vživi v okolju svojih vrstnikov in profesorjev. Na njegovo pozitivno naravnost do slovenstva lahko vpliva več dejavnikov: dober učni uspeh, olajšani pogoji za učenje v primeru posebnih težav, prijazno šolsko okolje itd. Morda pa še najbolj učinkuje zavedanje, da je usvajanje spoznavnih vsebin in orodij iz različnih kulturnih kontekstov koristno pri nadaljnjih življenjskih izbirah. Kako pa lahko srednješolci, ne glede na njihov jezikovni izvor, pridejo do tega zavedanja?

Odgovor bi zahteval celo raziskavo, saj gre za opredelitev pojma kakovostni pouk oziroma kakovostna šola. Na tem mestu pa naj le opozorimo na pomen didaktičnega gradiva v slovenskem jeziku, ki se v morju široke in raznolike ponudbe informacijskih in izobraževalnih virov v italijanskem in zlasti angleškem jeziku z lahkoto izgubi. Potreba po obravnavi učnih vsebin v novih in eksperimentalnih oblikah z uporabo digitalnih orodij ter spletnih povezav in storitev postaja vedno izrazitejša. Gotovo se v tej smeri že dela, ustvarja in načrtuje. Nove zdravstvene razmere silijo še bolj v to smer in dobro bi bilo, da se spremenijo v koristen in ustvarjalen izziv.